

Preek 1 Samuël 4 – Hoe God verdween uit Silo!

Broeders, zusters,

Misschien hebt u ooit het boek gelezen 'Hoe God verdween uit Jorwerd'. De schrijver Geert Mak beschrijft op meesterlijke wijze de ontwikkelingen in een klein Fries dorpje. Het is het verhaal hoe in één generatie een dorp van plattelanders, buitenlui en kleine winkeliers, veranderde. De oprukkende stad, de kerktoren die instortte, de mensen uit het westen die er zich vestigden maar die niet groeten op straat, de natuur die verdween. Het is het verhaal van de jaren waarin alles anders werd. Het omschrijft hoe de machines kwamen, met behulp van subsidies en banken, en hoe de echte boeren met hooguit 12 koeien langzaam ten onder gingen.

Tot na de oorlog hadden de kerken van Jorwerd vol gezeten. Daarna verdween God geleidelijk uit het dorpsleven. De oudere kerkgangers waren overleden, anderen verhuisden naar elders en de meeste nieuwkomers hadden geen affiniteit meer met het godshuis. In de jaren negentig luisterden er gemiddeld nog maar veertig mensen naar een preek.

Zoals op zoveel andere plaatsen verdween ook in Jorwerd het besef van de tragiek, de erkenning dat er in een leven onontkoombare gebeurtenissen konden plaatsvinden, het leek vervangen door het idee dat alles maakbaar was, of herstelbaar, of op zijn minst in geld compenseerbaar. Op bid- en dankdagen zaten voorheen de kerken vol. Men wist zich afhankelijk van weersomstandigheden en daar aan gekoppeld – oogsten die lukken of mislukken. Men beseftte dat ook de gezondheid van het vee maar zo kon omslaan in een uitbraak van pest of mkz. Maar door wetenschappelijke ontwikkelingen wist men deze onzekere factoren steeds beter te beheersen. In een wereld waarin je zelf de zaak in handen denkt te hebben neemt besef van de afhankelijkheid van een almachtig God af. En dat proces, het proces van Jorwerd, staat model voor veel naoorlogse dorpen en steden in ons land. Maar het proces is eigenlijk ook hetzelfde als dat wat in Silo gebeurt ten tijde van Eli, de priester. Het verhaal hoe God verdween uit Silo.

We hebben net gelezen hoe het afloopt. In het begin van het hoofdstuk was er nog een priesterfamilie. Eli, met zijn zonen Hofni en Pinehas. En nu aan het eind van het verhaal is er nog één baby over. Een jochie met een vreemde naam: Ikabod. Wat een naam: 'de eer is weg in Israël!' Hoe verzin je het. Wie noemt z'n kind nu zo. Hoe heet je? 'De eer is weg in Israël'. God is verdwenen uit Silo.

Ikabod zag het levenslicht op een dramatische dag. Het is de dag dat z'n moeder stierf bij

z'n geboorte. De dag dat z'n vader, met z'n broer om het leven kwam met nog duizenden anderen in de strijd tegen de Filistijnen, en ook de dag dat z'n oude, te dikke opa van z'n stoel viel en z'n nek brak. Je zou kunnen zeggen dat hij niet alleen van z'n stoel viel maar ook van z'n voetstuk. Want de dood van de opa en de vader van het kind waren nog niet eens de reden dat het kind deze wonderlijke naam kreeg. Vlak voordat de moedeloze moeder haar laatste adem uitblies gaf ze deze verklaring: Israël is van zijn eer beroofd, want de ark van God is ons ontnomen. Dat was de diepste reden.

Er was al niet veel van God waar te nemen de laatste tijd. Het woord van God was schaars, lezen we in het 3e hoofdstuk. Het is niet alleen het verhaal van de priesterfamilie die verdween, maar vooral het verhaal van God zèlf die verdween uit Silo. De stervende moeder was niet alleen kapot van het verlies van haar familie, maar van het verlies van een met goud bedekte kist, een kist die symbool stond voor Gods aanwezigheid onder het volk. Tijdens de woestijnreis van de Israëlieten uit Egypte naar het beloofde land ging God voelbaar en merkbaar met hen mee. Ook toen werd er veel gemopperd, maar God was er wel. Dat was te zien aan de ark en de tabernakel, het mobiele godshuis. Maar ook aan de wolkkolom overdag en de vuurkolom 's nachts. Ze boden beschutting tegen de hitte overdag, en warmte en licht 's nachts. En er werd geestelijke leiding gegeven. Mozes ging het volk voor in het dienen van God. Hij sprak met God. We lezen in Exodus 33 dat als Mozes zich begaf naar de ontmoetingstent buiten het kamp om God te raadplegen dat het hele volk voor hun tent ging staan en toekeek. En wanneer de wolkkolom bij de ingang van de tent bleef staan boog ieder voor z'n tent neer. Wat daar gebeurde was zeer indrukwekkend, een heilig moment, Mozes sprak met z'n God van aangezicht tot aangezicht (Ex.33:7-11). En het volk hield vol ontzag de adem in.

Maar waar is het gebleven? Hoe kan het dat dit diepe besef van Gods aanwezigheid is verdwenen. Tijdens de reis door de woestijn wisten de Israëlieten maar al te goed hoe afhankelijk ze waren van God. Ze konden de beschutting van de wolkkolom niet missen. Ze konden het manna niet missen en het water uit de rots evenmin. Ze hadden Gods bescherming en zorg waargenomen bij de doortocht door de Rietzee toen het volk droogvoets door de zee ging en Farao met zijn legers omkwam. En ook bij het oversteken van de Jordaan week het water. Nog altijd staan daar die twaalf gedenkstenen die aan dat moment herinneren. Toen was God er!

Maar één keer aangekomen in het beloofde land ging het van kwaad tot erger. Het besef van afhankelijkheid verdween. Israël zocht niet meer de ontmoeting met de levende God. O

ja, de tradities werden wel in ere gehouden. De vormen bleven in stand. Dat kan vandaag ook. Je kunt wekelijks kerkdiensten houden, liederen zingen en gebeden opzeggen terwijl God zelf naar de achtergrond verdwijnt.

Dat gebeurde ook in Silo. De vormen bleven nog wel in stand. Maar het woord werd schaars. In Silo gingen de zonen van Eli zich te buiten aan het vlees en brood dat volgens Gods voorschriften geofferd had moeten worden. En bovendien konden ze niet met hun handen afblijven van de vrouwen die dienst deden in het heiligdom. En de slappe Eli liet het begaan. Het kwaad bleef doorvreten in Gods huis. En Eli en zijn zonen mestten zich vet en lieten met hun houding zien dat ze zichzelf hoger aansloegen dan God. Zo ontnamen zij God zijn eer en ze ontnamen het volk hun God. Maar het kan nog erger. Want dat waar zelfs Hofni en Pinehas niet mee durfden te spotten is nu ook weg: de ark van God.

Broeders, zusters, hoe kan het nu zover komen? Dat God verdwijnt? Of misschien moet ik het anders zeggen: dat je niks van God merkt? Of moet ik zeggen: dat God er zelf voor kiest niets van zich te laten merken?

Die vraag stelden de oudsten van Israël zichzelf ook nadat ze een enorme nederlaag tegen de Filistijnen hadden geleden, waarbij duizenden Israëlieten het leven lieten. 'Hoe komt het dat de HEER ons vandaag tegen de Filistijnen een nederlaag heeft laten lijden (4:3)?'

De oudsten brachten in ieder geval de grote nederlaag nog in verband met God. Zij vragen zich nog af hoe God aan het werk is in deze gebeurtenissen. Hoe kan dat nou, wij zijn toch Zijn kinderen, Zijn volk? Je proeft als het ware de teleurstelling.

Misschien herken je daar wel iets van, als het anders loopt in jouw leven dan je had verwacht. Dan stel je waarschijnlijk ook wel die vraag. Waar is God dan? Waar is God nu ik ziek ben geworden, waar is God nu het zo moeilijk gaat op m'n werk, waar is God nu ik in m'n huwelijk of in m'n gezin dreig vast te lopen. Waar is God in dit alles? Ik ben toch Zijn kind, ik geloof toch in Hem, ik ga toch naar de kerk en zo.....

Zo vroegen de leiders zich ook af waar God was bij die nederlaag tegen de Filistijnen. De leiders vroegen het zichzelf af en misschien spraken ze er ook wel samen over. Maar nergens lees je dat ze God zelf gingen zoeken. Geen offers, geen verootmoediging, geen zelfonderzoek of gebed. Ze noemen God wel, maar ze zoeken Hem niet! Het verkeerde voorbeeld van deze leiders is voor ons wel een spiegel. Hoe doen wij dat als het bij ons moeilijk wordt? Stel je dan alleen de vraag, of beleg je een vergadering, of misschien geef je God zelfs de schuld

Of neem je je toevlucht tot Hem, vlucht je in Zijn Vaderarmen, bestorm je de hemel, omdat

je God nu meer nodig hebt dat ooit? Als het lijkt dat God er niet is, je gebeden niet verder komen dan het plafond en de hemel van koper lijkt, zoeken we Hem zelf dan volhardend? De leiders van het volk deden het anders. Zij sloegen aan het doe-het-zelven. *'Laat ons de ark van het verbond met de HEER uit Silo halen, dan zal Hij in ons midden zijn en ons bevrijden'* (4:3).

Hoort u dat? Dan zal Hij in ons midden zijn. Wie is die Hij? De ark of God? Het lijkt erop dat de leiders daar een is-gelijk-teken zetten tussen God en de ark. God is niet meer de Heilige Schepper van de planeten, die de ark gebruikt als voetenbank, waarop Hij tussen de cherubs verschijnt, maar Hij is voor de leiders als het ware verdwenen in de ark. Ze hebben Hem in een doosje gestopt. Wij zouden zeggen: ze hebben God in hun broekzak. De zaak is volledig omgedraaid. Niet, God draagt zijn volk, maar het volk draagt Hem rond, op hun eigen manier. Niet God beschikt over ons, maar wij beschikken over Hem.

Er wordt opdracht gegeven de ark te halen. Het probleem van Gods afwezigheid wordt weggeorganiseerd. God wordt voor het eigen karretje gespannen.

Hoe diep is het volk gevallen? De ark van God staat in het allerheiligste op een plaats waar alleen de hogepriester éénmaal per jaar mocht komen, op Grote Verzoendag. De ark is zo heilig dat wierookdamp een rechtstreekse blik erop verhindert (Lev.16:13). En nu willen de oudsten van Israël dit o zo heilige voorwerp meenemen naar het slagveld als mascotte die moet helpen om de overwinning te behalen. Ook Hofni en Pinehas komen met de ark mee naar het slagveld. Mogelijk hebben zij de ark uit het allerheiligste gehaald en dragen zij hem.

Misschien moeten we de ark even vergelijken met onze christelijke gemeente. De gemeente is ook de plaats waar God zijn kinderen wil ontmoeten, zeker. Maar de gemeente is niet de plaats waar wij de beschikking over God hebben. Wat doen wij als het even niet lekker loopt in de gemeente. Gaan we dan organiseren of gaan we bidden? Misschien maken we ons zorgen, net als Eli zich zorgen maakt over de ark. Maar maakt hij zich zorgen over de ark of over God? We weten van Eli dat de eer van God hem niet bepaald aan het hart ging. Hij en zijn zonen maakten er een potje van. Hun slechte leiderschap leidde uiteindelijk tot afgoderij met de levende God. Zo ging het. De leiders namen de ark mee en dachten daarmee ook God zelf mee te nemen!

Is het u opgevallen dat de ark in de tekst nog steeds 'de ark van de HEER van de hemelse machten, die op de cherubs troont' wordt genoemd. De troon van God blijft de troon van God, ook als wij daar verkeerd mee omgaan. En dat geldt ook voor de christelijke

gemeente. Jij kunt misschien wel heel lichtzinnig met de gemeente omgaan. Maar het blijft de gemeente Gods, de gemeente van Christus. Jouw omgang met de gemeente verandert daar niks aan, net als bij de ark.

Onder de Israëlieten breekt een luid gejuich uit, zo luid dat de aarde beeft. Het geschreeuw is zo luid dat het gehoord wordt in het kamp van de Filistijnen. Nadat de Filistijnen onderzoek hebben gedaan naar de oorzaak worden ze bang. In wanhoop vragen zij zich af wie hen kan redden uit de hand van deze geweldige God. Wat opvalt is, hoe kan het anders, dat de Filistijnen een zelfde soort geloof hebben als de afvallige Israëlieten. Zij geloven dat je de godheid kunt meezeulen en dat daar kracht vanuit gaat. Eigenlijke moet ik het omdraaien. Niet de Filistijnen hebben hetzelfde geloof als het afvallige Israël, maar Israël heeft hetzelfde geloof gekregen als de heidense volken van rondom.

Het slechte leiderschap van Eli, Hofni en Pinehas hebben ervoor gezorgd dat er nauwelijks meer onderscheid is tussen Gods volk en de andere volken. Ook dat kan in de kerk gebeuren. Onder de prediking van voorgangers, die meer en meer het woord van God loslaten kan het gebeuren dat hun toehoorders zich steeds minder onderscheiden van de wereld buiten de kerk. Terwijl er in de Efezebrief zo'n duidelijke oproep staat om je te onderscheiden: *Gij geheel anders, gij hebt Christus leren kennen (4:20)!*

De ark is een relikwie geworden, zo is Israël dat gaan zien en zo zagen de Filistijnen dat, een relikwie die hoort bij dezelfde God die ooit de Egyptenaren heeft geslagen met tien verschrikkelijke plagen. En tegen diezelfde God moeten de Filistijnen het nu opnemen. Geen wonder dat ze bang zijn.

Maar de Filistijnen praten elkaar moed in en gaan ten aanval. De Israëlieten worden verslagen. Een zware nederlaag, waarbij dertigduizend mannen omkomen. De ark wordt buitgemaakt en ook Hofni en Pinehas, de zonen van Eli, sterven.

Een bode rent naar Silo. Als teken van rouw heeft hij as op z'n hoofd gestrooid en z'n kleren gescheurd. Hij vertelt Eli het afschuwelijke nieuws. Zijn beide zonen gesneuveld en de ark buitgemaakt. Als Eli dat hoort valt hij. Hij valt letterlijk onder zijn eigen welvaart, zijn eigen gewicht, en breekt z'n nek. Veertig jaar was Eli rechter over Israël. En wat was de vrucht van z'n arbeid? Een volk dat door zijn toedoen het zicht volledig kwijt was op de HERE God, het land in oorlog en de ark buit gemaakt.

En dan begint het verhaal van dat ene kind dat overblijft in de priesterfamilie. De vrouwen die de barendende moeder bijstonden hadden nog hoop. 'Wees gerust, je hebt een zoon gekregen'. Maar de vrouw van Pinehas heeft geen hoop meer en noemt haar jongen

Ikabod. De eer is weg. Het geestelijk leven van Israël is in een neerwaartse spiraal terecht gekomen.

Gelukkig is God trouw en lezen we in de volgende hoofdstukken weer over herstel. Maar zover is het nu nog niet. De eer is weg....

Wat kunnen wij daar nu van leren, vandaag, persoonlijk en als gemeente?

In de eerste plaats dit, dat het houden van mooie kerkdiensten nog geen garantie is dat God zelf aanwezig is. Het gaat erom dat we God zelf zoeken, dat het om Hem gaat en niet om geestelijke leiders. Hofni en Pinehas zijn als het ware tussen de mensen en God in gaan staan en hebben het zicht op Hem weggenomen. In het NT lezen we dat in Corinthe de voorgangers hun eigen fanclub hadden, ik ben van Paulus, ik van Apollos. Paulus maakt daar korte metten mee. Het gaat niet om degenen die planten en begieten maar om God zelf die de wasdom geeft.

In de tweede plaats zien we dat Israël God voor z'n eigen karretje spant. In plaats van dat God de beschikking heeft over het volk, meent het volk over Hem te kunnen beschikken en Hem in een kist rond te kunnen dragen. Het besef van Gods almacht als de machtige Schepper en de Heer van z'n volk wordt niet meer onderkend. In feite is dit afgoderij. Er wordt van God een beeld gemaakt, een denkbeeld, dat niet klopt met de werkelijkheid. En deze valkuil kent allerlei gedaanten. Wie bijvoorbeeld verkondigt dat een ramp die een gebied of groep mensen treft een oordeel van God is, spant God voor z'n karretje. Je doet of jij dan over Gods agenda beschikt.

Of heel anders, wie bij een genezingsbijeenkomst garandeert dat er genezingen plaats zullen vinden, spant God voor z'n karretje. Dan suggereer je dat jij de beschikking hebt over Gods kracht en God als het ware in je broekzak hebt.

In de derde plaats leren we dat in een tijd waarin je weinig van God ervaart er maar één remedie is. Niet vergaderen en overleggen, maar op je knieën, bidden en smeken of God je de weg wil wijzen. Vergeving vragen als je teveel op eigen kunnen hebt vertrouwd en jezelf opnieuw of voor het eerst toewijden aan God. Zoek Hem zelf en eer Hem, zodat ook deze gemeente geen Ikabod zal worden, maar Immanuël. Niet 'de eer is weg' maar 'God met ons'. AMEN

September 2019
G.P. Hartkamp
Wapenveld